

11. oktober 2024

J. nr. 22/10264

Referat fra møde i Grønt Dialogforum den 4. september 2024

MPK = Center for Miljø, Plan og Kultur
NMPU = Natur-, Miljø- og Planudvalget

Deltog: Helle Munk Ravnborg (NMPU), Søren Schow (NMPU), Christian Prip (Danmarks Naturfredningsforening Bornholm og LAG-Bornholm), Helle Bay Eriksen (Danmarks Naturfredningsforening Bornholm), Jens Christensen (Dansk Ornitologisk Forening), Mogens Elleby (Danmarks Jægerforbund), Rasmus Brunke (Bornholms Landbrug & Fødevarer), Lennart Westh (Bornholms Landbrug & Fødevarer), John Jespersen (Bornholms Miljø- og Energiforening), Henning Berg (Bornholmske Borgerforeningers Samvirke), Kenn Sonne (Foreningen Bornholm), Jesper Preuss Justesen (BOFA), Tina Wester Dam (BEOF), Palle Knudsen (Bornholms Vandråd), Gitte Tvilling (Destination Bornholm), Jonatan Vævest (Hedeselskabet), Simon Rømer (Danmarks Sportsfiskerforbund), Ole Holm Pedersen (MPK), Jesper Benjamin Marker (MPK), Linda Matzen (MPK) og Katrine Høst (MPK).

Deltog ikke: Karen Lynn Jacobsen (NMPU), Friluftsrådet Bornholm, Christa Lodahl (Business Center Bornholm), Simon C. F. Wæhrens (Skovdyrkerne), Klaus Hansen Pedersen (LAG-Bornholm), Kristian Pihl (Staben (Udvikling)), Jens Berthold (Bornholms Museum) og Søren Friese (Naturstyrelsen).

Referent: Katrine Høst (MPK)

1. Godkendelse af dagsorden

Dagsorden godkendt uden bemærkninger.

2. Kort præsentation bordet rundt

Vi sagde velkommen til Jonatan Vævest fra Hedeselskabet, Linda Matzen som ny leder for Plan, Byg og Miljø og Kenn Sonne som ny repræsentant for Foreningen Bornholm

3. Forslag til revideret forretningsorden for Grønt Dialogforum

Som drøftet på sidste møde i Grønt Dialogforum, skal Grønt Dialogforums forretningsorden ændres som følge af, at Agenda 21 er taget ud af lovgivningen. Herudover er der nogle rettelser i centernavne og medlemsliste.

Katrine Høst og Michael Brandt-Bernbom (MPK) har lavet et forslag til en revideret forretningsorden på baggrund af inputs fra sidste møde i Grønt Dialogforum. Forslaget til revideret forretningsorden blev sendt ud til Grønt Dialogforums medlemmer som bilag til dagsordenen for mødet i Grønt Dialogforum.

Der var på mødet ingen bemærkninger til det fremsendte forslag til revideret forretningsorden. Forslaget lægges derfor uden yderligere ændringer op til godkendelse af Natur-, Miljø- og Planudvalget på deres næste møde den 25. september 2024.

Helle Munk Ravnborg orienterede herudover om, at Vandpleje Bornholm har søgt om optagelse i Grønt Dialogforum, og at denne anmodning også behandles på næste møde i NMPU.

4. Dialog om, hvor langt vi er med indsatserne for forbedring af vandmiljøet

Bornholms Regionskommunes indsatser for fysiske forbedringer i vandløb:

Ole Holm Pedersen (MPK) orienterede om de indsatser, som Bornholms Regionskommune i henhold til vandområdeplanen skal lave på vandløbsområdet. Det drejer sig om indsatser for at forbedre vandløb i forhold til at fjerne spærringer, åbne rørlagte vandløb og forbedre levevilkårene for vandløbenes fauna ved bl.a. at lægge sten ud og anlægge gydebanks for ørreden. Bornholms Regionskommune har 15 projekter i alt. Syv af projekterne kan der søges tilskud til i en national pulje, mens resten kan søges i en anden pulje. Vi starter med at fokusere på de syv. Dem, vi ikke kan nå at søge om i år, vil vi søge om til næste år.

Se vedlagte oplæg.

Bornholms Regionskommunes indsatser for forbedret spildevandsrensning i oplande til vandløb:

Jesper Benjamin Marker (MPK) orienterede om kommunens indsatser for forbedret spildevandsrensning i det åbne land i indsatsområder, som er udpeget i vandområdeplanerne. Indsatserne gælder for enkelthusstande - ikke industrispildevand. Bornholms Regionskommune skal sørge for, at rensningen lever op til de krav til rensklasser, som der er meldt ud i vandområdeplanerne. For de fleste af indsatsområderne er kravet rensklasse SO, mens der for ét område endvidere er krav om fosforfældning, så den påkrævede rensklasse hedder SOP.

Antal omfattede husstande var i første planperiode (VP1) ca. 72, i anden planperiode (VP2) ca. 161 og i tredje planperiode (VP3) ca. 323.

I opgaven ligger et tilsyn, et påbud og en tilladelse, når man når dertil. Alle de husstande, som i forvejen har en renseløsning, som lever op til kravene, får ikke påbud.

Status er, at Bornholms Regionskommune har udsendt alle påbud for VP1, mangler nogen for VP2 og ikke er startet på VP3.

Man har valgt at prioritere at løse opgaven for VP1 og VP2, før man går i gang med VP3. Forventer derfor ikke at kunne gå i gang med VP3 før 2027.

Der findes ordninger, man kan søge, hvis man er særligt svært stillet økonomisk. Man kan også bede om, at forsyningen etablerer en renseløsning mod, at man afholder udgifter til ny bundfældningstank og betaler tilslutningsbidrag til forsyningen.

I områder, som ikke er udpeget til indsatsområder med øget renskrav i vandområdeplanerne, gælder krav fastsat i Bornholms Regionskommunes spildevandsplan om, at man som minimum skal leve op til rensklasse O, og hvis man vil udlede til søer og moser også til rensklasse P.

Det kan være et langt sejt træk at få indført forbedret spildevandsrensning.

Se vedlagte oplæg.

Der blev spurgt til, om Bornholms Regionskommune foretager målinger af vandkvaliteten i de bornholmske vandløb. Det gør kommunen ikke, men Miljøstyrelsen laver målinger, som ligger til grund for vandområdeplanerne – både af kemi, fisk og øvrig vandløbsfauna. Ole bemærkede, at hvis Miljøstyrelsen måler i august, når vandløbene er tørre, kan det give misvisende resultater.

BEOFs indsatser for reduktion af spildevandsudledning fra regnvandsbetingede udløb:

Tina Wester Dam (BEOF) orienterede om BEOF's indsatser for reduktion af spildevandsudledning fra regnvandsbetingede udløb.

Det er vigtigt for BEOF at få overblik over, hvor mange regnvandsbetingede udløb, de har. BEOF har derfor lavet en stor indsats for at få overblik og opnormeret med en fuldtidsmedarbejder på dette område.

Ved store mængder regn, er spildevandssystemet ikke dimensioneret til at tage alt spildevandet, og så løber det overskydende til havet eller vandløb. Det kaldes regnvandsbetingede udløb eller overløb. Hvis et område er separatkloakeret, burde alt spildevandet løbe til rensning og ikke i overløb.

BEOF har 128 overløbsbygværker og har fået lavet modelberegninger på disse for at få overblik over problemet. Beregningerne kan dog ikke tage højde for uvedkommende vand (grøfter, dræn, vandløb, som er koblet på spildevandssystemet). BEOF har også opsat målestationer for at få konkrete målinger.

BEOF har på baggrund af resultaterne udpeget de 15 største overløb. Det er beregnet, at 772 gange om året, er der noget vand, der løber i overløb fra disse overløbsbygværker. Det kan være små og store mængder.

BEOF har ikke overblik over, hvor meget kvælstof der er i det vand, der bliver ledt ud. BEOF vil gerne blive klogere på det og vil derfor gerne have målt på det. Det første vand, der skyller ud ved en regnvandshændelse, er typisk det mest forurenede, og så bliver det typisk mere og mere fortyndet.

Hvad kan man gøre? Separatkloakering har man kigget på. Men man regner sig frem til, at det bliver en meget dyr løsning, som også vil tage meget lang tid.

Det, man i stedet kigger på, er i højere grad at lave forsinkelsesbassiner, hvor vandet kan stå, ind til der er plads på renseanlægget, hvor det så pumpes videre til. Andre metoder kan være at etablere regnbede i vejarealer, hvor vandet kan stå og nedsive. BEOF har mange pumpestationer med pumpestyringer og arbejder også med at få synkroniseret pumpestyringer, så man ikke risikerer at pumpe vand videre til et overløb. Herudover arbejder man med at komme af med noget af det uvedkommende vand, som går i spildevandssystemet.

I det hele taget er BEOF gået mere over til at se vand som en ressource, som skal tilbageholdes, i stedet for blot at lede det ud i havet eller vandløbene.

Se vedlagte oplæg.

De private vandværkers indsatser for sikring af drikkevandskvaliteten:

Palle Knudsen (Bornholms Vandråd) orienterede om de private vandværkers indsatser for at sikre drikkevandskvaliteten.

Som igangværende indsatser ligger vandprøver som det første. Der bliver taget vandprøver hver anden måned på de private vandværker. På boringer tages hvert andet år, med mindre der er nogle kritiske målinger - så bliver de taget oftere.

Omkring boringer er der hegn med lås på, og de fleste har alarmer. Der pågår indsatser med at reovere og vedligeholde vandværker. Computersystemer beskyttes med antivirus mm.

Angående arbejdet med BNBO'erne – indsatser for beskyttelse af boringsnære områder – er man i Østermarie færdig/klar med dette arbejde. Man har opnået beskyttelsen gennem frivillige aftaler med lodsejere om at stoppe brugen af pesticider. Palle Kender ikke status for de andre ni private vandværker.

Som kommende indsatser forventer Palle flere indsatser i forhold til prøvetagning for forskellige stoffer, mere overvågning med bl.a. videoovervågning og øgede krav til cybersikkerhed. Man har på vandværkerne nødberedskab med generatorer og nødbatterier, så man kan klare sig et stykke tid, ind til der kan findes en anden løsning.

En kommende udfordring er, at administration er en stor udfordring for de små vandværker.

BEOF's indsatser for sikring af drikkevandskvaliteten:

Tina Wester Dam (BEOF) orienterede om BEOF's indsatser for sikring af drikkevandskvaliteten. BEOF har 27 aktive boringer fordelt på fire vandværker. Har også et par inaktive boringer. Har 26 BNBO'er. Ud af dem har kommunen vurderet, at de 15 af dem har behov for beskyttelse, mens resten i forvejen har en tilstrækkelig beskyttelse.

Hvor langt er man nået? Har omkring 10 ha, der ligger aftaler på. Har omkring 67 ha, der mangler at blive lavet aftaler på. Det, der er vigtigt, er at få lavet nogle fornuftige aftaler, så landmanden sikres en fornuftig arrondering af sin jord. De fleste aftaler handler om pesticidfri dyrkning. Enkelte også nitratfri dyrkning. Der er gang i forhandlingerne og dialogen. Det er Jens Hansen fra Bornholms Regionskommune, som har dialogen med lodsejerne. BEOF arbejder endvidere sammen med Bornholms Regionskommune på at lave indsatsplaner for drikkevandsbeskyttelse for de mest kritiske boringer. Arbejdet med indsatsplaner er noget, der foregår ud over BNBO-indsatsen og på meget større områder.

Se vedlagte oplæg.

Landbrugets indsatser (vådområder, minivådområder, lavbundsprojekter, evt. skovrejsning eller andet):

Lennart Westh (Bornholms Landbrug & Fødevarer) orienterede om landbrugets indsatser. Det er ifølge ham lidt svært at opgøre. Målet er, at vandløbene skal have god tilstand i 2027, og Lennart bemærkede i den forbindelse, at det er ærgerligt, at kommunen ikke prioriterer ressourcer på at nå i mål med indsatser for forbedret spildevandsrensning.

Lennart fortalte, at Bornholm er blevet ramt af store krav til efterafgrøder, men staten er ved at se på det, og der bliver formodentlig rettet op på det for Bornholm.

I den nye trepartsaftale er vandområdeplanerne kommet med. Nu er der nedsat et ministerium. Landbruget venter på at kende rammerne for, hvad der skal ske på Bornholm. Lennart opfordrer kommunen til at være klar, når der skal oprettes nye kystvandråd i forbindelse med arbejdet med treparten.

Der blev stillet spørgsmål til, hvordan det går med etablering af minivådområder. Lennart fortalte, at han selv har haft planer om to minivådområder, men da han hørte, hvor lang tid det tager at sagsbehandle hos kommunen, valgte han at trække ansøgningerne lidt. Katrine Høst (MPK) kendte ikke den aktuelle status på antallet af ansøgte minivådområder hos Bornholms Regionskommune.

(Katrine har efter mødet undersøgt, hvor mange ansøgninger om minivådområder, Bornholms Regionskommune har modtaget hidtil. Status er, at kommunen har modtaget tre ansøgninger og en henvendelse om, at en fjerde ansøgning er på vej).

Lennart opfordrer kommunen til at komme ud og tage dialogen om, hvad der kan lade sig gøre. Lennart nævnte også, at da konsulenten kom ud og gennemgik ordningerne med ham, var der mange regler, der skulle opfyldes. Landmændene kan være bange for, at der er så mange krav, der skal opfyldes, at hvis man ikke opfylder alle, risikerer man ikke at få pengene.

Lennart kunne godt tænke sig at kunne lave reservoirer til opsamling af vand til at vande med i tørre perioder.

Jens Christensen (DOF) stillede spørgsmål om, hvorvidt den nye trepartsaftale påvirker antallet af minivådområder, som skal laves – er der nogen udmeldinger om det? Lennart: Det kender vi ikke, men det er godt med den nye trepart, at den ser på, at løsninger kan opfylde flere behov.

Helle Bay Eriksen (DN) nævnte, at hun læser aftalen som, at jo mere man kan reducere udledningen fra markerne, jo mindre areal skal tages ud af drift.

Lennart synes, at landbruget sidder i en venteposition lige nu – man venter på udmøntningen af den grønne trepart. Der skal tages jord ud, hvor det giver mening. Forventer, at det bliver rigtig godt med et kystvandråd, hvor kommunen kan præsentere, hvad der er af muligheder.

5. 'Aftale om et Grønt Danmark'

Den 24. juni 2024 indgik regeringen og den såkaldte grønne trepart aftalen 'Aftale om et Grønt Danmark'. Aftalen indeholder omfattende indsats for klima, vandmiljø og natur, hvor kommunerne får en central rolle.

Aftalen kan ses på Økonomiministeriets hjemmeside her: [Regeringen og parterne i Grøn trepart indgår historisk Aftale om et grønt Danmark \(oem.dk\)](#)

Aftalen afventer fortsat at blive politisk vedtaget i Folketinget og herefter at blive udmøntet konkret.

Helle Munk Ravnborg (NMPU) præsenterede den centrale opgave, som kommunen skal bidrage til, som det er beskrevet i aftalen (se også vedlagte oplæg).

Opgaven består som beskrevet i aftalen i, at kommunen i 2025 skal lave en omlægningsplan. Planen skal laves på baggrund af et nationalt udmeldt indsatsbehov, som ikke er udmeldt endnu.

Når man kigger ned gennem aftalen om et Grønt Danmark, indgår der nogle virkemidler, som bl.a. omfatter:

- Udtagning af kulstofrige lavbundslande
- Skovrejsning
- (Gen-)etablering af vådområder
- Ekstensivering
- Genaktivering af tidligere projekter
- Forøget spildevandsafgift på udledning af urensset spildevand fra overløb
- Ny reguleringsmodel for kvælstofudledning fra marker
- Drikkevandsbeskyttelse – kortlægning af indsatsområder

Det beskrives i aftalen, at kommunerne skal være tovholder for opgaven og den lokale organisering. Der tages udgangspunkt i, at arbejdet organiseres i VandOplandsStyregrupper (VOS'er), som udover kommunen har deltagelse af natur- og landbrugsorganisationer, Naturstyrelsen og er i tæt samarbejde med

udtagingskonsulenter. Kommunen skal facilitere planlægning og implementering, skabe fremdrift i arbejdet og aflevere aftalte leverancer inden for tidsfristen.

Det fremgår af aftalen, at kompensation for kommunernes samlede opgaveportefølje i relation til omlægningsindsatsen skal aftales nærmere mellem KL og regeringen.

Helle Munk Ravnborg (NMPU):

Bornholms Regionskommune har rettet henvendelse til KL med spørgsmål om afklaring af ressourcer til kommunen til opgaven. Bornholm er endvidere kommet med i et samarbejde med to andre vandoplandsstyregrupper (VOS Østersøen og VOS Smålandsfarvandet) i et 2-årigt projekt, hvor der er afsat nogle ressourcer (4 mio. kr.). Det er ikke afklaret endnu, hvordan projektmidlerne vil blive anvendt.

Helle er enig i, at kommunen skal være klar. Bornholm er sig selv. På den måde er vi heldige, at vi ved vi, hvem der skal være med. For nogle år siden besluttede man på Bornholm, at vi har Grønt Dialogforum som et forum med mange af de samme organisationer som i et kystvandråd og oprettede derfor ikke et egentligt kystvandråd.

Hvordan kan man gribe arbejdet an på Bornholm? Kan vi begynde hver fra vores ståsted at se på, hvordan et kort over Bornholm så kunne se ud. Kan lægge kortene sammen og se, hvordan det samlede billede tegner sig?

Søren Schow (NMPU):

Synes, det ser håbløst ud. F.eks. kommer arbejdet med minivådområder ikke i gang, før det næste kommer. Tror ikke på, at den grønne trepart kan realiseres.

Rasmus Brunke (BLF):

Det er klart, at hele Bornholm ikke skal være skov. Når vi får tildelt et antal ha, må vi se, hvor det bedst kan ligge. Synes vi skal kende rammerne for, hvor meget skov, der skal være, og hvilke vandløb, der skal være indsatser for, før vi går i gang.

Helle Munk Ravnborg (NMPU):

Vi ved allerede rigtig meget.

Jesper Preuss Justesen (BOFA):

Det er ikke så godt, hvis man arbejder ud fra forkerte data. F.eks. hvis der er misvisende data fra tørlagte åer, som Ole nævnte.

Helle Munk Ravnborg (NMPU): Der er foretaget mange målinger.

Helle Bay Eriksen (DN): Bakker helt op om, om vi kan tyvstarte. Kan vi begynde at kigge på, hvor de største problemer er med udledning? Og ud fra data om vandløbene se på, hvor der er brug for den største indsats. DN er optaget af, at det ikke kun skal være plantageskov, vi skal have på Bornholm, men også mere naturindhold. DN har derfor startet en dialog med professor om, hvor det giver bedst mening at skabe mere natur. Den 23. september 2024 kommer professor Carsten Rahbek fra Københavns Universitet og holder oplæg om, hvor det giver mest mening at lave mere natur på Bornholm. Vi skal løse så mange problemer som muligt på det areal, vi har.

Jens Christensen (DOF): Vil henlede opmærksomheden på et andet projekt, som kommunen skulle udarbejde for nogle år siden – det grønne danmarkskort. Det grønne danmarkskort er specifikt udlagt, hvor der er eksisterende og potentiel natur.

Ole Holm Pedersen (MPK): Synes det er spændende. Ville selv begynde med at se på gamle kort og se på, hvor vi tidligere har haft de mange enge og vådområder, hvor vi har de udrettede vandløb osv. og på denne måde gå systematisk til værks. En ting, der er vigtigt, er de landskabelige hensyn. Vil godt kunne kende det Bornholm, vi kender. At vi f.eks. ikke planter til i/mellem sprækkedalene.

Søren Schow (NMPU): Er også bekymret for, at der kommer nogen og siger, hvordan det skal se ud på Bornholm.

Jens Christensen (DOF): Er enig i, at vi haft mange flere enge før. F.eks. har dobbeltbekkasinen været meget udbredt i enge på Bornholm tidligere – nu så godt som forsvundet fra Bornholm.

Helle Munk Ravnborg (NMPU): Hører at der ser spørgsmål til, om vi kan nå det? Vi har travlt. Der er nogen, der gerne vil i gang. Nogen tror ikke på det.

Foreslår, at vi til næste gang gør os nogle tanker om, hvad det er for nogle principper, vi vil arbejde efter – hvilke arealer, kan med fordel tages ud?

Helle Bay Eriksen (DN): Foreslår, at der sendes links til relevante kort med ud med referatet.

Lennart Westh (BLF): Der er behov for, at der er en fra kommunen – en konsulent – som kan hjælpe den enkelte lodsejer.

Katrine Høst (MPK): Orienterede om, at det primært er udtagningskonsulenters rolle at hjælpe landmændene f.eks. i forhold til etablering af minivådområder. Det fremgår af trepartsaftalen, at udtagningskonsulenterne også fremover vil være den primære kontaktperson for lodsejerne. Lige nu er Bornholms udtagningskonsulent placeret i rådgivningsvirksomheden Vkst, som også dækker Bornholm.

6. Bornholm som muligt biosfæreområde

LAG Bornholm arbejder fortsat på at igangsætte forarbejdet til biosfære-programmet, formentlig allerede primo 2025. Emnet er tidligere drøftet i Grønt Dialogforum (se referater fra møderne den 23. november 2023 og den 8. februar 2024 her [Borgerinddragelse Grønt Dialogforum \(brk.dk\)](#)).

LAG-Bornholm havde ønsket, at Grønt Dialogforum diskuterer og kommer med en udmelding om, hvorvidt det stadig giver mening at igangsætte dette forarbejde, og hvordan arbejdet kan samtænkes med punkt 5 i dagsordenen 'Aftale om et Grønt Danmark'.

Christian Prip tog LAG-kasketten på, idet Klaus Hansen Petersen fra LAG-Bornholm ikke kunne deltage. Christian redegjorde for, at Grønt Dialogforum tidligere har drøftet idéen om Bornholm som muligt biosfæreområde som tema bl.a. med oplæg fra biosfæreområde Møn. Der sås mange lighedspunkter med Møn, og der var en god stemning omkring det i Grønt Dialogforum, hvor man så positivt på at opstarte processen med at kortlægge muligheder. LAG-Bornholm blev nævnt som mulig partner til at starte denne kortlægning. LAG-Bornholm ville derfor gerne høre, hvad den nye situation med den grønne trepart betyder for dette arbejde.

Christian Prip – nu med DN-kasketten på - så ingen konflikter i dette og finder, at arbejdet i den grønne trepart kunne ligge i fin forlængelse af hele formålet med at gøre Bornholm til biosfæreservat. Spørger, om det er noget kommunen har forholdt sig til?

Katrine Høst (MPK): Det er mig bekendt ikke noget, vi i administrationen i kommunen har drøftet.

Helle Munk Ravnborg (NMPU): En vigtig del af biosfæreprogrammet er menneskerne og en fælles forståelse. Biosfære kan spille en rolle her. Der skal være et fokus på, hvad biosfæren kan, som ikke er arealplanlægning.

Rasmus Brunke (BLF): Synes det er dumt at bruge ressourcer på de samme ting to steder. Kommunen har ikke mange ressourcer.

Helle Munk Ravnborg (NMPU): Biosfære har et langt optræk, hvor grøn trepart skal gå hurtigt.

Christian Prip (DN) mente ikke, at der er tale om at bruge ressourcer på det samme to steder. I lyset af drøftelserne i Grønt Dialogforum vil LAG-Bornholm gå videre med overvejelserne om et forundersøgelingsprojekt for Bornholm som et biosfæreområde, hvor også den grønne trepart tages i betragtning.

7. Fri dialog og eventuelt

John Jespersen (Bornholms Miljø- og Energiforening): Synes at en repræsentant for naturnationalparken bør være med.

Svar: Naturstyrelsen har en plads i Grønt Dialogforum og kommer også til at spille en rolle i arbejdet med den grønne trepart.

Helle Munk Ravnborg (NMPU): Opfordrer til, at også andre organisationer kommer med forslag til punkter til dagsordenen,

Jens Christensen (DOF): Foreslå punkt om, hvad man bruger det grønne danmarkskort til? Hvad bruger man det til, og hvordan indgår det i sagsbehandlingen og planlægningen?

Helle Munk Ravnborg (NMPU): NMPU får senere i efteråret en status på § 3-tilsyn. Kan måske også komme på Grønt Dialogforum.

Ole Holm Pedersen (MPK): Kreaturer i landskabet – vi får brug for mange, hvis vi skal have flere enge, som ikke bare skal gro til. Hvor skal de komme fra?

Søren Schow (NMPU): Undrer sig over, at der ikke er mere fokus på Østersøen. Der er ikke mange, der har øje for Østersøen – tilplantning med vindmøller kommer til at gå ud over havbund og fugle. Hører i hvert fald ikke debatten.

Gitte Tvilling (Destination Bornholm): Kender ikke indgående til det, men ved, at man arbejder med at designe fundamenter på en måde, så det giver et plus for biodiversiteten.

Simon Rømer (Danmarks Sportsfiskerforening): Vindmøller kan være et plus for biodiversiteten.

Christian Prip (DN): DN er ikke ligeglad med Østersøen. Fundamenter kan laves med tiltag, så de kan fungere som stenrev, og der kan etableres liner til muslinger mv. Men kan dog godt have en bekymring, når man ser, hvor mange vindmølleparker, der etableres i Østersøen.

Helle Munk Ravnborg (NMPU): Fugle – nogle påvirkes, andre ikke. Flagermus kan også påvirkes.

Jens Christensen (DOF): DOF har beskæftiget sig meget med det. Der er lavet undersøgelser, hvor hovedtrækkene i resultaterne er, at fuglene i forbløffende grad finder ud af at flyve under eller udenom

vindmøllerne. I Østersøen er der massevis af fugle, som trækker to gange årligt. Det største problem er, hvis man placerer vindmøller i fuglenes overvintringsområder. Derfor er der også lagt fuglebeskyttelsesområder ud.